

PROGRAM I ULOGA KNJIŽEVNOSTI U OBRAZOVANJU NASTAVNIKA ENGLESKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Boris Berić*

Pedagoški fakultet, Osijek

U radu se govori o „političkim” i metodološkim ciljevima programa književnosti u obrazovanju nastavnika engleskog jezika i književnosti. „Politički” ciljevi trebali bi se ostvariti uključivanjem u program svih književnosti engleskoga govornog područja, fleksibilnošću i raznolikošću u obliku izbornih kolegija te uvođenjem jednosemestarskih kolegija književnosti. U metodološkom smislu program bi trebao dati prednost kolegijima s naglaskom na istraživanjima i uporabi računala u nastavi književnosti. Primjena Interneta i različitih elektroničkih resursa također ima političke implikacije za liberalizaciju obrazovanja uopće, a nova tehnologija ukida stare izdavačke i uređivačke monopole te omogućava dostupnost nekanoničkih tekstova. Svladavanje te tehnologije i usvajanje znanja o postojećim projektima s područja književnosti i o elektroničkim resursima pripremaju buduće nastavnike za dinamičnu karijeru u kojoj će književnost i međunarodni nastavni projekti imati važnu ulogu.

Ključne riječi: obrazovanje nastavnika, program nastave književnosti, engleski jezik

Prošle godine britanski *Observer* (28. listopada 2000) objavio je rezultate ICM-ove ankete iz poznavanja opće kulture, provedene među Britancima različite dobi. Rezultati tog istraživanja pokazuju da 93% Britanaca u dobi između 19. i 24. godine nije znalo da je Milton napisao *Izgubljeni raj* ili tko je bio William Caxton. U istoj dobnoj skupini 80% ispitanika nije znalo da je Chaucer napisao *Kanterberijske priče*. Samo je Shakespeare prošao nešto bolje.

Prema komentaru povjesničara Hywela Williamsa rezultati istraživanja su poražavajući za sadašnji britanski školski sustav, koji je nastao pod utjecajem pogrešnih ljevičarskih i desničarskih obrazovnih koncepcija. Williams tvrdi da su te koncepcije (ljevičarski strah od kanonizirane vrsnoće i desničarska težnja za relevantnošću) glavni uzročnici općeg neznanja i odsječenosti od vlastite prošlosti i kulture, a neznanje otvara vrata šarlatanstvu i patvoreno-

sti i u kulturi i u politici. Za Williamsa nepoznavanje Milтона nije samo gubitak u estetskom nego i u političkom smislu, jer Milton je najveći engleski republikanac. Ispitanici koji ne znaju ništa o Miltonu, ne znaju ništa ni o engleskom građanskom ratu, a gubitak „tradicije prkosa i pobune” u britanskom društvu pridonosi političkoj i kulturnoj pasivnosti (<http://guardianunlimited.co.uk/Archive/>).

Za razliku od njega, John Sutherland, profesor književnosti (University College London, California Institute of Technology), smatra da mlade generacije Britanaca nisu gluplje od svojih prethodnika, niti od svojih suvremenika u SAD-u. Rezultati istraživanja su poražavajući samo za sadašnji sustav obrazovanja, koji potječe još iz srednjeg vijeka (kad su knjige bile teško dostupne), u tome što daje veliko značenje tome koliko toga netko može zapamtiti. Iako mladi Amerikanci (radi se o znanstve-

noj eliti na Caltechu) u razgovoru izgledaju jednako „glupi“ kao njihovi britanski kolege, to je samo zato što se oni ne trude zapamtiti sve informacije koje su im ionako dostupne preko informatičke tehnologije. Oni će se teško sjetiti Hamletova imena ili pravilno citirati njegove riječi, ali za razliku od britanskih studenata, kad im se zada pismeni rad, napisat će briljantan esej s iznimno dobro istraženom temom, dojmljivim citatima i ostalim relevantnim informacijama. Tajna je u tome, tvrdi Sutherland, što američki studenti žive u informatički bogatom okruženju i znaju se vješto koristiti različitim pretraživačkim strojevima i znanstvenim projektima (<http://guardianunlimited.co.uk/Archive/>).

Ovi komentari nisu oprečni samo po tome što ne daju jednaku važnost rezultatima ove ankete, nego i po određivanju krivca. Williams smatra da su rupe u britanskom školskom sustavu rezultat pogrešnih političkih odluka, a Sutherland misli da je za sve kriva zastarjela metodologija nastave. On, kao i neki drugi komentatori, smatra da je za studente važnije da nauče kako učiti, i to pomoću suvremene tehnologije, nego da „štrebaju“ napamet predavanja svojih profesora.

Iako ova dva gledišta (političko i metodološko) nisu nikakva novost u kritici obrazovnih sustava, pri samoj izradi obrazovnog programa o prvom se nerado govori, a drugi se često marginalizira. Jasno definiranje ta dva gledišta pri izradi programa i uloge književnosti u izobrazbi nastavnika engleskog jezika i književnosti od iznimnog je značenja jer postaju sve jači pritisci za njegovom promjenom u „političkom“ i metodološkom smislu: pod političkim „pritiskom“ mijenjaju se vrste kolegija a pod „pritiskom“ informatičke tehnologije nastaju značajne promjene u izvođenju nastave. Ti „pritisci“ se moraju shvatiti ozbiljno, jer program književnosti na ovom studiju u mnogim europskim zemljama postaje upitan. Naime, sve su izraženije kritike da „tradicionalni“ kolegiji iz književnosti ne zadovoljavaju potrebe ovog studija i nastoji ih se zamijeniti kolegijima iz opće kulture. Da su kolegiji opće kul-

ture doista potrebni u programu nema dvojbe, a to su demonstrirali mnogi autori još početkom 90-ih (Kramsh 1993, Mullen 1992, Fairclough 1989, Halliday 1978), samo ostaje pitanje koje kolegije oni trebaju zamijeniti. I to je „politička“ odluka. Ideja da bi oni trebali zamijeniti kolegije književnosti, jednako je loša kao i mogućnost da se oni samo dodaju postojećem programu, koji je na većini hrvatskih sveučilišta ionako preopterećen. Budući da su ovi autori pokazali povezanost između jezičnih kolegija i poznavanja opće kulture, netko bi jednako tako mogao zaključiti da kolegijima iz opće kulture treba zamijeniti neke „tradicionalne“ jezične kolegije. Nedvojbeno je da „krapanjem“ postojećeg preopterećenog i krutog programa ovog studija ne možemo zadovoljiti obrazovnim izazovima u „političkom“ i metodološkom smislu, izazovima koje pred nas postavlja praksa u europskim zemljama i Americi.

Jedna od početnih političkih komponenti u izradi programa književnosti na ovom studiju odnosi se na naziv i vrstu ponuđenih kolegija. Upravo u ovom dijelu dolaze do izražaja određene političke predrasude ili zablude. Budući da nastavnici dobivaju u diplomi titulu „profesor engleskog jezika i književnosti“, neki ljudi smatraju da britanski jezik i književnost moraju biti dominantni u njihovu programu. Rasprave o tome koji je engleski „čišći“ ili koja književnost na engleskom jeziku je „prava“ rasvjetljavaju samo šovinistička stajališta. Bilo bi tragično u političkom smislu prenositi ih (probritanska ili proamerička stajališta) na buduće nastavnike, a kamoli ugrađivati ih u njihov obrazovni program. Prema tome, politička odluka u sastavljanju programa književnosti mora jasno odrediti koje engleske književnosti – američka, australska, britanska, kanadska itd. – trebaju biti zastupljene u programu. Umjesto rasprave o dominaciji bilo koje od ovih književnosti treba više računa voditi o raznovrsnosti programa u kojemu će do sada marginalizirane književnosti na engleskom jeziku naći svoje mjesto. S ovim problemom ne suočavaju se samo sastavljači programa kontinen-

talne Europe, gdje je engleski strani jezik, nego i u engleskim govornim područjima izvan Velike Britanije. Iako, npr. u Americi, političke odrednice sigurno ne mogu biti iste kao i kod nas, njihova razvidnost u samom programu može biti dobar primjer za analizu.

Uzmemo li kao primjer program studija za nastavnike engleskog na Washington State University, koji je kompatibilan s programima mnogih drugih sveučilišta u SAD-u, zapaziti ćemo među obvezatnim kolegijima iz američke književnosti sljedeće kolegije: 311 Asian/Pacific American Literatures, 314 Topics in Asian/Pacific American Literature, 321 Introduction to African American Literature, 322 Topics in African American Literature, 341 Native American Literature, 345 Introduction to Chicano/Chicana Literature, 346 Vanguard Poetics in Chicano/Latino Writers (<http://libarts.wsu.edu/english/Undergraduate>). Dakle, studenti nastavničkog smjera moraju uzeti barem jedan od ovih kolegija, a ako im je dodatno usmjerenje etnička književnost, onda i do četiri gore navedena kolegija. Ovo je nedvojbeno jasna politička odrednica u programu, koja postaje sve zapaženija na većini američkih sveučilišta 80-ih godina. Ta odrednica ide ukorak s političkim nastojanjima i zakonima kojima se pozitivno diskriminiraju „obojene“ etničke skupine. Dok se zakonima (poput Affirmative Action) nastoji „ispraviti“ nepravda prema diskriminiranim „obojenim“ skupinama pri zapošljavanju i u obrazovanju uvrštavanjem njihovih književnosti u opći obrazovni program, nastoji se prekinuti marginalizacija njihove književnosti i kulture u američkoj svijesti. Da bi te književnosti i kulture bile uvrštene u opći program, naravno, potrebno ih je na prikladan način naglasiti u programu obrazovanja budućih nastavnika. Iznimna važnost ove političke odrednice vidi se i u tome što su neki drugi važni trendovi u programu, poput ženske književnosti ili književne teorije, obvezni samo unutar programa dodatnog usmjerenja a ne za sve studente nastavničkog smjera.

Ova politička odrednica pokazuje kako su

Amerikanci shvatili da marginalizacija „obojenih“ književnosti nije samo estetski nego i politički gubitak, jer njihovo nepoznavanje i zanemarivanje otežava put prema multietničkoj toleranciji, jednom od najvećih unutrašnjopolitičkih izazova američkog društva. Na određeni način, značenje koje bi Milton trebao imati po Williamsu u obrazovnom sustavu britanskog društva, književnosti američkih Indijanaca, Crnaca, Azijata i Hispanaca imaju u američkom društvu.

Preslikavanje takvog programa u Hrvatskoj i drugim europskim zemljama sigurno ne bi imalo isti učinak kao u SAD-u, iako bi naši studenti trebali biti obaviješteni o ovim trendovima unutar kolegija američke književnosti. Politička odrednica u hrvatskom programu trebala bi upućivati na proširenje interesa na sve književnosti na engleskom jeziku. Mjesto koje u američkom programu imaju „obojene“ književnosti, u hrvatskom programu trebale bi zauzeti kanadska, australska, novozelandska, irska pa i indijska književnost, dakle književnosti na engleskom izvan Velike Britanije i SAD-a. Za to postoji više razloga. Borba protiv mita o superiornosti pojedinih varijanti engleskog jezika, kao i pojedinih kultura i književnosti na engleskom govornom području postaje opća sklonost, a jaka je i u Velikoj Britaniji. Govori li netko „oxfordski“ engleski ili može citirati Shakespearea, više ne mogu biti odlučujući kriteriji u ocjenjivanju nečijeg znanja engleskog jezika i književnosti, kao što je do sada često bio slučaj u našim srednjim školama. Umjesto superiornosti pojedinih varijanti, budućim nastavnicima moraju naučiti uzimati u obzir različitosti i raznolikosti te prenositi to mišljenje na svoje učenike, a to neće moći ako te različitosti nema u njihovu programu književnosti. Trend je također da se u Europi program engleske književnosti valorizira prema kriteriju raznovrsnosti kolegija i uvođenja kolegija australske, kanadske, irske, novozelandske književnosti. Takve upite odjeli anglistike već dobivaju od različitih organizacija. Ako takav trend širenja interesa za sve engleske književnosti postoji u mnogim europskim zemljama, mi u Hrvatskoj

imamo još više razloga da ga podržimo zbog mnogobrojne dijaspore u nekim od tih zemalja kao i zbog mnogih predrasuda o njima.

Sljedeći važan aspekt programa književnosti na ovom studiju jest fleksibilnost. Iako ovaj program studija u Americi većinom obuhvaća samo britansku i američku književnost, i tamo se sastavljači programa književnosti sučeljavaju s problemom preopterećenosti programa. Postaje sve očitiije da nije moguće uvrstiti sva povijesna razdoblja i književne trendove u program. Dakako, taj problem kvantiteta još je izraženiji kada su kolegiji književnosti koncipirani prema načelu povijesnih razdoblja. Upravo taj problem kvantiteta upućuje na uvođenje fleksibilnosti u program. U američkim programima ona se u velikoj mjeri izkazuje u raznovrsnosti ponude izbornih kolegija. Ta mogućnost izbora počinje već na prvoj godini. Na primjeru programa na WSU-ju možemo zapažati da su kolegiji poput pregleda engleske i američke književnosti „neizbježni“, ali zato postoji velika fleksibilnost u izboru kolegija iz skupine povijesnih razdoblja, tematskih skupina i pojedinih autora.

Drugi način na koji se može izbjeći ovaj problem jest uvođenje tematski koncipiranih kolegija. Ovaj pristup je često prisutan u britanskim programima. Na ovogodišnjoj konferenciji u Oxfordu pod naslovom “Firing the Canon: New ways to approach the English literary syllabus” Stephen Regan (Royal Holloway College) i mnogi drugi sudionici konferencije predstavili su svoja iskustava s ovakvim kolegijima. Žanrovskom ili tematskom koncepcijom kolegija izbjegava se ograničenost „povijesnog područja“ kao i problem preferiranja kanoniziranih autora.

Da bi se dostigla fleksibilnost i raznovrsnost ponude u programu književnosti koje imaju američka i britanska sveučilišta, ne smije se zaboraviti vrlo važna činjenica, koja se jednako odnosi na cjelokupni program, a to je dužina kolegija. Jednosemestralni kolegiji pravilo su na većini američkih sveučilišta, a tako i u njihovim programima književnosti za dotični studij. Dakako, takav program jednosemestralnih

kolegija utječe i na same predavače da budu što kreativniji u izradi atraktivnih kolegija i da na „repertoaru“ imaju veći broj kolegija. U većini američkih programa gotovo je nezamislivo da kolegiji književnosti traje dva semestra, ili čak dvije godine.

Da bi se prešlo na ovakav fleksibilan program „kratkih“ kolegija, potrebno je mijenjati i nešto u metodi nastave. Pogledamo li web stranice američkih profesora književnosti, zapažit ćemo da je intezitet rada ujednačen tijekom cijelog semestra. Drugim riječima studenti počinju raditi od prvog dana. Tijekom semestra imaju i do tri pismena ispita i dva pismena rada koji zahtijevaju istraživanje u knjižnici i na Internetu. To je istraživački orijentirana metodologija o kojoj govori John Sutherland, i ona je najbolji odgovor svima koji smatraju da jednosemestralni kolegiji nisu dovoljno „temeljiti“ ili ozbiljni. Kada bi svrha obrazovanja i bila samo pamtiti informacije, sigurno jest da bi studenti mnogo bolje zapamtili informacije do kojih dođu vlastitim istraživanjem nego one koje im profesor servira na predavanju poslije ručka. No, tom metodom najbrže se svladava tehnika istraživanja i samoobrazovanja, što će biti ključni elementi u radu budućih nastavnika. Oni se moraju pripremiti za dinamičnu karijeru tijekom koje će nastupiti mnoge promjene i od njih će se tražiti da idu ukorak s tim promjenama. Istraživanjem pomoću informatičke tehnologije oni će se vrlo lako upoznati s već međunarodno priznatim projektima suradnje među srednjim školama, kakav je, na primjer, projekt profesora Bjarnea Albrechtsena u Danskoj (www.hobro-gym.dk/al). Na tom projektu Hobro gimnazije u Danskoj i Garner Senior High School, North Carolina, u SAD-u može se vidjeti na koji način književnost može postati mostom međunarodne suradnje i kako se pomoću informatičke tehnologije može „približiti“ učenicima u nastavi.

Mogli bismo se samo začuditi zašto pojedini američki profesori toliko potiču pretraživanje web stranica, kada su njihovim studentima knjige dostupne u iznimno dobro opremljenim knjižnicama. Razlog je u tome što su

mnogi istraživački/izdavački projekti iz književnosti (britanske i američke) započeti krajem sedamdesetih godina pomoću informatičke tehnologije i oni su vrlo lako postali dostupni preko Interneta. Ne da su takvi projekti na Internetu ubrzali istraživanje dostupnih pisaca i djela, nego su bogatom ponudom linkova omogućili mnogo kvalitetniju širinu istraživanja. Pristup relevantnim projektima, enciklopedijama, rječnicima, bibliografijama, sekundarnoj literaturi, pretraživačkim strojevima i linkovima osigurava sam predavač na svojim web stranicama i na taj način „pomaže“ studentima u radu na istraživačkim projektima 24 sata na dan. I studenti mogu raditi na svome projektu u bilo koje vrijeme.

Informatička tehnologija i Internet najvjerojatnije će imati i revolucionarniji utjecaj na promjenu cjelokupnog obrazovnog sustava (u fizičkom, metodološkom i političkom smislu) od razvoja tiskare u 15. stoljeću, kao što je dao naslutiti Eugene Provenzo (1986) još prije petnaest godina. Da te promjene ne mogu zaobići ni programe književnosti pokazuju seminari poput "Literature in Transition: The Impact of Information Technologies", UCLA 1995. godine, na kojima se američki predavači i nastavnici dodatno izražavaju za te promjene (www.english.ucla.edu/faculty/hayles/nehsu95.html). Uvođenje informatičke tehnologije u program obrazovanja naših budućih nastavnika engleskog jezika je još od većeg značenja nego u američkom sustavu. Naime, naš sustav ima mnogo izravnije veze sa srednjovjekovnim, kaže Sutherland, u smislu da su kod nas knjige engleske književnosti bile dugo vremena teško dostupne, a istraživanje znanstvene literature o književnosti gotovo nemoguće. Ta činjenica je u mnogome određivala

koja književnost i na koji način se obrađivala na ovom studiju. U prednosti su bili najizdavniji kanonizirani pisci ili pisci uključeni u najpopularnijim antologijama. S razvojem Interneta ovi izdavački i urednički „monopoli“ polako se gube i otvara nam se mogućnost da vrlo lako kreiramo „vlastite“ antologije na svojim web stranicama za potrebe svojih studenata i kolegija.

Da „tvrde“ antologije više ne mogu zadovoljiti potrebe nastave književnosti, postali su svjesni njihovi izdavači i urednici. Tako sedmo izdanje Nortonove antologije (jedne od najbolje opremljenih antologija ove vrste) *The Norton Anthology of English Literature* ima osebujnu „on line“ pomoć (www.wwnorton.com/nael) s dodatnim materijalima: ilustracijama, linkovima, izostavljenim tekstovima iz prijašnjih izdanja i audiosnimkama pojedinih djela. Ovaj "on line help" rasterećuje antologiju u fizičkom smislu ali, što je još važnije, povećava mogućnost kvalitete nastave kolegija, kao što je *Pregled engleske književnosti*. Nortonova web stranica može biti od velike koristi studentima u istraživanju različitih tema i pripremi pismenih radova, jer omogućuje istraživanje povijesnih konteksta i predstavlja radove uglednih stručnjaka – kao što su Stephen Greenblatt, Barbara K. Lewalski, M. H. Abrams i drugi – koji upoznavaju studente s najnovijim trendovima i dostignućima znanosti o književnosti. Pomoću "on linea" ova antologija se pretvorila od skamenjene skulpture u živo biće, dinamičan znanstveni prostor obrazovanja i izvora informacija. Može se pretpostaviti da će i svi drugi izdavači slijediti ovaj primjer, jer ili će njihova izdanja „oživjeti“ ili neće preživjeti. Ovo se odnosi i na program književnosti na ovom studiju.

REFERENCIJE

- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: the interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Mullen, E. J. (1992). Foreign language departments and the new multiculturalism. *Profession* 92, 54–58.
- Provenzo, E. (1986). *Beyond Gutenberg galaxy: microcomputers and the emergence of post-typographic culture*. New York: Teachers College Press.

Internet adrese

<http://guardianunlimited.co.uk/Archive/>

<http://libarts.wsu.edu/english/Undergraduate/UndergraduateMajor.html>

www.english.ucla.edu/faculty/hayles/nehsu95.html

www.hobro-gym.dk/al

www.wwnorton.com/nael

THE LITERATURE PROGRAM FOR ENGLISH/TEACHING MAJORS

Summary

The literature program for English/Teaching majors requires clear “political” and methodological objectives because its transformation is becoming inevitable due to various political and technological influences. The “political” objectives of this program should strive for the inclusion of all literatures in English in the program, for its flexibility and variety in terms of elective courses, and for one-semester literature courses. As for methodology, the program should promote research-oriented courses and computer-assisted literature classes. The use of the Internet and other electronic resources also has political implications for the liberalization of education in general, and in terms of literature courses, the “new” technology suspends the “old” publishing and editorial monopolies. While those monopolies of the printed text contributed greatly to the establishment of canonical texts, the new technology “corrects” the canon by making noncanonical texts available. The mastering of this technology and learning about the existing literature projects and electronic resources prepares the future teachers for a dynamic career in which literature and international joint-teaching projects will play a prominent role.

Key words: teacher training, literature program, English